

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Joannis Bonae, Eminentissimi S. R. E. Titulo S. Bernardi
Ad Thermas Cardinalis Presbyteri Opera Quotquot
hactenùs separatim edita fuerê Omnia**

Bona, Giovanni

Antverpiae, 1677

§. 1. Antiquitatis quanta sit vis. Divinarum laudum antiquissima origo. Religio solius hominis propria. Cur homo rectae staturae. Ignorantia malorum radix. Dei cognitio difficillima. Quaedam obiter ...

urn:nbn:de:hbz:466:1-10805

PSALLENIS ECCLESIAE HARMONIA.

TRACTATUS

Historicus, Symbolicus, Asceticus,

DE

DIVINA PSALMODIA,

*Ejusque Causis, Mysteriis, & Disciplina;*Deque variis ritibus omnium Ecclesiarum in psallendis
divinis Officiis.

CAPUT I.

*De antiquitate & excellentia divina
Psalmodiae.*

METRUM I.

M Agnum opus aggregior laudum veneranda
sacrarum
Dogmata, & arcanos Hymnorum pande-
re ritus.

Quid Psalms, sanctaeque preces, quid mystica templi
Religio, quid dia notent modulamina certis
Horarum spatium summo resonantia Regi.
Quamvis priscorum dudum hac illustrata scriptis
Emiteant; mihi plura tamen penetranda super sunt.
Angelicis cantus, vixque ulli audita priorum
Verba referre juvat, superosque recludere sensus.
Tu Deus ignitis olim qui corda replesti
Linguarum pluvius, tanti tu muneris auctor
Dexter ades, nutuque tuo referare latentes
Sacrorum causas liceat, gratissima dona
Mystis, mortalem sine te psallentia sensum.
Tu quoque divini purissima mater Amoris,
Lux mundi, calique decus, quae prodiga terra
Ethiopes largiris oper, ac dextera dextra
Effundis super a septena charismata lucis;
Duc age, Diva, tuum salebroza per invia vatem,
Te sequor, audaci labor hic tibi militat ausu.
Este mihi faciles & vos clarissima mundi

Lumina, vos cali proceres, vos conscia Christi
Pectora, fideis vos me succendite flammis.
Forsthan hac Laticas volitantia scripta per oras
Accendent pietate animos, cultuque perennis
Crescet in immensum divina gloria laudis.

§. I.

Antiquitatis quanta sit vis. Divinarum lau-
dum antiquissima origo. Religio solius ho-
minis propria. Cur homo recte statore.
Ignorantia malorum radix. Dei cognitio
difficillima. Quaedam obiter adversus
Atheos.

I. **S**CITE quidem dictum est ab Arnobio
Religionis auctoritatem non esse tempore
aestimandam, sed Numine: scite quoque Ter-
tullianus scripsit ^b, res divinas debere potius de
sua veritate, quam de vetustate censi; sed
quia filiorum hominum mendacium in stateris
opinio est, id solum praestantissimum esse,
quod est antiquissimum, operae pretium me
facturum existimavi, si in ipso tractationis
limine diligenter investigarem, quibus Divi-
nae laudes adoleverint incunabulis, ut illarum

Nnnn vide-

a Arnob. lib. 2. contra gentes. b Tertull. lib. 1. adv.
Marcionem.

videlicet cognito exordio, dignitas simul & excellentia claris innotescant. ^c Quod si ad vulgi mentem tanta longævæ durationis potestas est, ut miscendo humana Divinis, multarum urbium & populorum initia ad Deum aliquem referre, & augustioribus primordiis consecrare poterit; hæc sanè gloriâ sacras preces non carere argumento esse multa possunt.

2. Fama in primis exploratissimæ sanctitatis sacrarum literarum irrefragabili testimonio, omniumque sapientum consensu confirmata. Tum natura ipsa Dei cognitionem mortalium animis ingenerans, quem cognitum summis laudibus profæqui, ejusque auxilium in omnibus implorare ejusdem naturæ ductu edocemur. Quis enim abscondi potest, ut non sentiat Dei beneficia, ut non ejus experiatur amorem? Aut quis Divinæ largitatis munificentia locupletatus non ei protinus offerat *hostiam laudis, fructum labiorum consentientium nomini ejus* ^d? Natura, inquit Simplicius ^e, non homines soli, sed & muta animalia, plantæ & lapides, omnesque res pro cuiuslibet facultate singula ad Deum conversa sunt. Homines verò præterea statim à pueritia ad Dei cultum à parentibus assuefiunt, communesque hominum sententias sequuntur. Omnes namque homines, & Barbari, & Græci tam priore infinito tempore, quam nunc, licet alii aliis sententiam, Deum esse arbitrabantur. Et, ut scribit Jamblicus ^f, ante omnem rationis usum inest cuique naturaliter insita Deorum notio. Nam quia mundus factus est, ait Plotinus ^g, si mentis aures ad hunc convertere libeat, forsitan audiemus ita clamantem: Me proculdubio fecit Deus. Eodem sensu Epictetus ^h apud Arrianum; Ex ipso, inquit, apparatu operum solerti & artificioso pronuntiare solemus effectorem esse artificem aliquem, nec temerè & casu evenisse ista. Ergò horum quidvis suum nobis declarat artificem: aspectabilia verò illa in mundo corpora, inspectiones etiam, & oculis undique lumen effusum opificem suum non testabuntur? O multam cæcitatem, exclamât Trismegistus ⁱ! o multam impietatem! o multam perfidiam! Simulachrum, aut imaginem sine sculptore, aut pictore nullus fieri dicet, hoc autem opificium sine opifice factum erit? Cui consonans Tul-

lius ^k; Quid potest, inquit, esse tam apertum, tamque perspicuum, cum cælum suspeximus, cœlestiaque contemplati sumus, quam esse aliquod Numen præstantissimæ mentis, quo hæc regantur? Quod qui dubitat, haud sanè intelligo, cur non idem sol sit, an nullus sit dubitare possit. Nemo est enim tam rudis, tam feris moribus, ait Lactantius ^l, qui non oculos suos in cælum tollens, tametsi nesciat cuius Dei providentia regatur hoc omne, quod cernitur; aliquam tamen esse intelligat ex ipsa rerum magnitudine, motu, dispositione, constantia, utilitate, pulchritudine, temperatione. Rectè Gregorius Nazianzenus ^m; Sicut quispiam citharam pulcherrimè confectam & elaboratam conspiciens, ejusque concinnitatem & constitutionem; aut etiam ipsius citharæ cantum audiens, nihil aliud, quàm ipsum citharæ conditorem, atque citharæcedum mente reputat, atque ad eum cogitatione fertur, etiamsi de facie ignotum: eodem modo is nobis, qui res efficit, effectasque movet atque conservat, manifestus est, etiamsi mente minimè comprehendatur. Rectè item Theophilus Patriarcha Antiochenus ⁿ: Sicut anima in humano corpore non videtur invisibilis existens, verum ex corporis motu cognoscitur; sic nec Deus corporis oculis videri potest, cæterùm ex providentia, qua singula ordinat, intelligitur. Quemadmodum si quis cernat navim suis armamentis instructam mare sulcare, & in portum appellere, certè credit aliquem, à quo gubernetur in ea esse gubernatorem: sic certè nemo adeò abjecti animi est, quin credat Deum esse gubernatorem omnium, quamvis ipsum oculis carnalibus non assequamur.

3. Ideò religionem virtutum omnium moralium excellentissimam mortalium animis insereit Deus, ut quos eadem humanitas forti nexu inter se ligat, una eademque religio Deo religet omnipotenti. In hoc totius vitæ nostræ summa ratio consistit, ut summum illud Numen ante omnia cognoscamus, cognitum purgatissimâ pietate veneremur. Utrumque actum docet religio omnium bonorum firmamentum, & mater totius mundi pacatissima beatitudo. Hæc sublata, si quis mundum dixerit cælum esse sine sole, nihil dixerit: Nox mera erit, & quod nocte dete-

^c T. Livius initio histor. d. Ad Hebræos cap. 13. 15.
^e Simplicius in Epictet. c. 67. f. Jamblic. de myster. Egypt. cap. 1. g. Plotin. Enneade 3. lib. 2. c. 3. h. Epict. lib. 1. c. 6. i. Trismeg. Pimandr. cap. 5.

k Cicero lib. 2. de nat. Deor. l. Lactant. divin. instit. lib. 1. c. 2. m Nazianz. orat. 2. de Theolog. n Theoph. lib. 1. ad Antiochum.

deterius est, nihilum & inane. Hæc solâ tantum rationalis naturæ præclarissimâ dote super bestias & universâ pecora præcellit homo. Artium enim & gubernationis industria, ipsa quoque ratio, atque internos animi sensus exprimens sermo aded hominem non distinguunt à brutis, ut plerique Philosophorum illud etiam inani subtilitate disputare præsumpserint. Num brutis animantibus inest ratio. Sola religio est, cujus in brutis nullum extat vestigium. Eleganter Lactantius in hanc sententiam; Summum hominis bonum in sola religione est. Nam cætera omnia, quæ putantur esse homini propria, in cæteris quoque animantibus reperiuntur; cum enim suas voces propriis inter se notis discernunt atque dignoscunt, colloqui videntur: ridendi quoque ratio apparet in his aliqua, cum demulsi auribus, contractoque rictu, & oculis in lasciviam resolutis aut homini alludunt, aut suis quisque conjugibus ac foetibus propriis. Jam illa, quæ sibi prospiciunt in futurum, & cibos reponunt, habent utique providentiam. Rationis quoque signa in multis deprehenduntur. Nam quando utilia sibi appetunt, mala cavent, pericula vitant, latibula sibi parant in plures exitus disparentia, profectò aliquid intelligunt. Incertum est igitur, utrumne illa, quæ homini tribuuntur, communia sint cum aliis viventibus: religionis certè sunt expertia. Hinc omnium hominum sapientissimus humanam naturam diffiniens non à rationalitate essentialem ejus differentiam desumpsit, sed supra communem Philosophantium scholam altiori sublimatus fastigio, Deum inquit, time, & mandata ejus observa, hoc est enim omnis homo. Ergò necessariâ consecutione infert Bernardus, si hoc est omnis homo, absque hoc nihil omnis homo. Cultus enim Divinus, juxta Platonicos, ita fermè hominibus est naturalis, sicut equis hinnitus, & canibus latratus. Chrysofostomus aureâ suâ eloquentia illud Geneleos explicans: *Hæ sunt generationes Noe: Noe*

o Plutarchus in opusc. de hæcæ, & Sextus Empyric. l. 1. Pyrrhonorum cap. 34. p. Lact. lib. 3. c. 10.
 q. Bruta uti ratione affirmabat Celsus Epicureus, ut ait Origenes lib. 4. contra ipsum. Vide item Porphyrium lib. 3. de Abstinentia. Lud. Vives lib. 2. de Anima, Lal. Biscolam tom. 2. Hor. Subc. lib. 1. cap. 4. & Joan. Euseb. Nierenberg. lib. 3. Hist. nat. r. Eccles. 12: 13. f. Bern. ser. 20. in Cantic. t. Ficinus lib. 14. Platon. Theologia. cap. 9. Gen. 6: 9.
 u. Chryf. hom. 23. in Gen.

vir justus, atque perfectus fuit. Rarus inquit & novus genealogiæ modus. Nam ut Scriptura dixit, *Hæ sunt generationes Noe*, aures nostras excitavit, quasi genealogiam illius narratura, & quis ejus pater fuerit, & unde genus duxerit, & quomodo in hanc vitam editus, & alia quæ mos est genealogias narrantibus recensere: relictis tamen illis omnibus, & aliorum consuetudinem superans inquit, *Noe vir justus atque perfectus fuit.* Nam quia cæteri homines ob carnales voluptates, quibus immerfi erant, amiserant esse homines, iste in tanto populo hominis imaginem servavit. Quæ autem est imago hominis? Rationalem esse. Quid ergò? an non & illi fuerunt rationales? Verum non hoc solum fuerit hominem esse, sed & virtutibus esse deditum, & vitia fugere; illicitis affectionibus imperare, & mandatis Dominicis obtemperare. Nam cum in malum declinant homines, & servi fiunt irrationalium vitiorum, hominis nomenclatura se reddunt indignos, & cum bestiis computantur. Quando enim, sicut idem alibi scribit, ut asinus calcitras, ut taurus exultas, libidine incensus sic hinnis ut equus: quando in epulis urforum imitaris voratum, & pinguedine corpus mulorum more distendis: cum exercenda similitate camelum, lupum imiteris rapinâ: cum irascaris ut serpens, & atrocitate scorpionum percutias: cum subdole insidieris ut vulpes, ac veneno malignitatis armeris ut coluber & vipera: quâ ratione in hominum te possum numero collocare, nulla in te cernens signa humanæ naturæ? Sanè qui hujusmodi est, inquit Cydonius, non homo vocari debet, sed portentosa bestia, quales in fabulis describuntur, qui solo aspectu fallam hominis speciem præ se ferat.

4. Hominum verò brutorumque discrimen ipsa corporum figuratio demonstrat. Cætera animantia prona facie incurvantur in terram, quia ventris, in quem deslectuntur, solas sequuntur voluptates: Homo recto stat corpore despicitque terras, ut qui erecto vultu intuetur cælum, quæ sursum sunt quærere discat, non quæ super terram. Rectè Silius.

Nonne vides hominum ut celsos ad sidera vultus
 Sustulerit Deus, ac sublimis sinxerit ora:
 Cum pecudes, volucrumque genus, formamq; ferarum
 Segnem, atque obscenam passim stravisset in alvum?

Nnnn 2 Solus

x. Idem Hom. 4. in Matth. 7. Cydon. orat. de contemnenda morte. 2. Silius Italic. lib. 15. v. 84.

Solus nempe homo, ait Ruricius Lemovicensis Episcopus ^a de omnibus animalibus sublimis creatus est, ut auctorem suum semper cœlo intentus aspiciat, non mundalia opera solo defixus exerceat. An non confunderis, exclamat Bernardus ^b, sursum caput habere, qui sursum cor non habes? corpore rectus stare, qui corde repis in terra? His autem qui terrena sapiunt, quam læti illudunt dæmones prophético sermone dicentes ^c, *Incurvare, ut transeamus?* Propterea, ut scribit Julius Firmicus ^d; Nihil aliud, dum in hac vitæ brevitate sumus, nobis elaborandum est, nisi ut terreni corporis labe purgatâ, & amputatis, si fieri potest, omnibus vitiis, incorruptam animi divinitatem, & nullâ scelerum contagione pollutam auctori nostro reddamus Deo, ne divinæ fabricationis immemorem animum vitiosis libidinum laqueis implicatum, tamquam projectum per præcipitia perdamus. Nihil enim debemus cogitare terrenum, præsertim cum sciamus, fabricatorem nostrum Deum ita nos divini artificii moderatione fecisse, ut recti corporis forma ab omni humilitatis dejectione deposita, nihil aliud primum patefacta oculorum acie, nisi Solem & Lunam, stellasque & horum omnium pulcherrimum, atque immortalabile domicilium videremus. Simile est illud Octavii apud Minutium Felicem ^e. Præcipue cum à feris belluis hoc differamus, quod illa prona, in terramque vergentia nihil nata sint prospicere, nisi pabulum; nos quibus vultus erectus, quibus suspectus in cœlum datus est, sermo & ratio, per quæ Dominum agnoscimus, sentimus, imitamur, ignorare nec fas, nec licet ingerentem sese oculis, & sensibus nostris cœlestem claritatem. Sacrilegii enim vel maximi instar est humi quærere, quod in sublimi debeas invenire. Augustinus ^f item sic de hac re philosophatur; Figura corporis non prona, sed erecti sumus. Qua in re admonemur ab eo, qui nos fecit, ne meliorem nostri parte, id est animo, similes pecoribus simus, à quibus corporis erectione distamus. Sed sicut corpus ad ea, quæ sunt excelsa corporum, id est ad cœlestia, naturaliter erectum est; sic animus, qui substantia spiritalis est, ad ea quæ sunt in spiritualibus excelsa erigendus est, non elatione superbiæ, sed pietate justitiæ. Propter hoc enim, ait Chryso-

stomus ^g, rationales facti sumus, & à brutis differimus, ut laudemus, celebremus, glorificemus jugiter Dominum omnium conditorem.

5. Rectus itaque Deus rectum hominem fecit, at ille recto corpore curvum animum gerens tantum Dei munus neglexit, & degeneri conversatione naturæ jura transgrediens cum in honore esset non intellexit, comparatus est jumentis insipientibus, & similis factus est illis ^h. Prodiit hæc perversitas ex ignorantia, ex infecta radice pessimus frutex. Quam veritatem in cæca errorum nocte Philosophus Chæronensis ⁱ videns, inscitia Deorum, atque ignoratio, inquit, jam inde ab intio in duos quasi rivus dimanans ab una parte in duris ac refractariis ingeniis, tanquam in aspero solo, impietatem, quæ nullos putat esse Deos: ab altera velut in molli ac tenero solo superstitionem animis lenibus ingeneravit. Nam, ut unum omnium rerum principium fuit, cujus omnipotentia è nihilo cuncta produxit, ita olim una de illo scientia erat, atque una religio, quæ cum primis parentibus nata ad posterum est devoluta, ut in libris de perenni philosophia doctissime differit Eugubinus ^k. Sed cum ingenti propagatione diffusi longius à se homines recessissent, spretoque virtutum exercitio rebus dumtaxat terrenis incumberent, tum rerum præteritarum memoriam, tum ipsum Dei cultum neglexerunt. Ita solet fama non tam vires acquirere, quam perdere eundo: sicut aqua in plures rivulos derivata, quod magis à fonte recedit, eò insalubrior evadit. Hoc modo labefactata religio tot fabulis ac figmentis violata est, ut non minus in Dei cognitione, quam in ejus cultu maxima inconstantia, & veri ignoratione plerique mortalium errarint. Nam veri Dei vera notitia vix in una Israëlitiæ gentis profapia integra mansit, sicut scriptum est: *Notus in Judæa Deus, in Israel magnum nomen ejus* ^l. Unde & Ethnicus quidam scriptor ^m de illius populi moribus differens, Diversum, ait, à reliquis hominibus obtinent, cum aliis in rebus usque vitæ quotidiano, tum eo præsertim quod nullum ex cæteris Diis colunt, suum illum Deum ineffabilem, invisibilemque existimantes. De quibus & Sartyricus cecinit ⁿ.

Qui

^a Ruric. l. 2. Ep. 42. ^b Bern. serm. 12. de diversis. ^c Isai. 51. 23. ^d Julius Maternus Firm. præf. lib. 8. Mattheos, ^e Min. Felix in Octavio. ^f August. lib. 12. de Trinit. c. 1.

^g Chrys. hom. 26. in Gen. ^h Psalm. 48. ⁱ Plutarc. initio lib. de superstit. ^k Aug. Eugubin. lib. 1. de per. Philosophia. ^l Psalm. 75. ^m Dio. Cassius lib. 37. histor. ⁿ Juvenal. sat. 14.

Quidam sortiti metuentem Sabbata Patrem Nil præter nubes, & cæli Nomen adorant:
 Quosdam quidem fuisse extra genus Israëliticum, qui ad cælestis civitatis confortium ante Christi tempora pertinerent, ostendit Augustinus * : sed hi paucissimi sunt, vixque numerum faciunt, si cum infinita perditorum hominum multitudine comparentur. Gens enim humana semper malè de Deo meruit, ut loquitur Tertull. † primò quidem ut inofficiosa ejus, cum intelligeret ex parte non requisivit, sed & alios insuper sibi commentata est, quos coleret: dehinc quod non inquirendo innocentiae magistrum, & nocentiae judicem, & exactorem, omnibus vitiis, & criminibus inolevit. Cæterum si requisisset, sequeretur ut cognosceret & recognosceret requisitum, & recognitum observaret, & observatum magis propitium reperiretur, quam iratum.

6. Difficile quidem est, quis & qualis sit Deus, absque divini luminis illustratione dignoscere, nam, ut Heraclitus apud Themistium † dicit; Natura latere gaudet, & ante naturam naturæ opifex, quem vel ea de causa veneramur, & admiramur, quod minimè sit expedita ipsius cognitio, nec sine sudore comprehendi possit. Et ut Magnus Gregorius scribit †; Penè omne quod de Deo dicitur, eo ipso jam indignum est, quod potuit dici. Nam cujus laudi non sufficit obstupescens conscientia, quando sufficere loquens lingua? Notum est illud Simonidis apud Cicero-nem †; qui ab Hierone Rege Siculo interrogatus, quid Deus sit, diem unum huic considerationi petiit: elapso illo, nondum sibi liquere dixit, & biduum in eandem deliberationem postulavit, elapso & biduo, triduum sibi depoposcit: denique id unum respondit, quo plus cogitaret, plus cogitandum occurrere; minus atque minus expediri se, quo diutius in hac cogitatione luctaretur. Hanc Simonidis cunctationem admirandam omnibus, & sectandam, ait Cæcilius apud Minutium Felicem †. Tantum enim virium non habemus, inquit Plutarchus †, uti nostra ratione assequi Dei cognitionem valeamus. Et Fulgentius †; Quomodo, ait, sufficienter, aut dignè loqui poterit quis? de quo? homo

de Deo, mortalis de immortali, visibilis de invisibili, parvus de immenso, temporalis de æterno, de creatore creatura? Auctori item libri de operibus Christi cardinalibus apud Cyprianum, quem esse Arnoldum Abbatem nuper repertum est. Afirmatio, inquit, de Dei essentia in-promptu haberi non potest, neque enim diffinibilis est Divinitas, sed verius, sinceriusque remotio indicat negando quid non sit, quam asserendo quid sit. Atque, ut docet Ficinus †, sicut sol sine sole non cernitur, ita neque Deus sine Deo cognosci potest. Sapienter Hilarius † Pictaviensis Episcopus; Deus invisibilis, ineffabilis, infinitus, ad quem & eloquendum sermo fileat, & investigandum sensus hebetetur, & complectendum intelligentia coarctetur. Perfecta scientia est sic Deum scire, ut, licet non ignorabilem, tamen inenarrabilem scias. Credendus est, intelligendus est, adorandus est, & his officiis eloquendus est.

7. Esse verò Deum, eumque unum, infinitum, sapientissimum, & immortalem adeò manifestum est, ut omnino inexcusabiles sint, non illi, qui dicunt in corde suo, Non est Deus †; sed & illi, qui, ut dicit Apostolus †, Cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt, sed evanuerunt in cogitationibus suis, & mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, & voluerunt, & quadrupedum, & serpentium. Dum enim abjecta, & indigna veneratione lignum adorabant, & lapidem, debere se cultum conditori omnium profitebantur. Invenissent proculdubio Deum, si inquirendi apponere voluissent affectum, dicente Domino †, Quærite, & invenietis: nec eò dementiæ devenissent, ut terram colerent, quæ idcirco pedibus nostris subiecta est, ut calcanda nobis sit, non adoranda. De humano videlicet arbitratu Divinitas pensatur, ut loquitur Tertullianus †: omnisque error religionis inde promanat, teste Augustino †, quia anima pro Deo suo phantasmata sua colit. Et quidem lex intus inserta docuit Numinis venerationem, sed negligentia, & contumacia invenire non meruit veritatem: quia cum veritatem cognoscerent, & contemnerent, jure receperunt in pœnam, ut nec cognoscerent. O stultitiam filiorum hominum sub vestigiis pedum suorum Deum sibi quærentium, quem adorarent!

Nnnn 3 Non

† Ficinus lib. de Christ. relig. c. 2. † Hilar. lib. 2. de Trinitate. a Psalm. 13. b Ad Rom. 1:21. c Matth. 7:7. d Tertull. Apolog. cap. 5. e Aug. de vera relig. cap. 9.

o Aug. lib. 18. de civit. Dei c. 47. p Tertull. in Apolog. cap. 40. q Themist. grat. in laudem Joviani. r Greg. lib. 20. mor. cap. 23. s Cic. lib. 1. de nat. Deorum. t Min. Felix. in Oratione. u Plut. in lib. de Pythia oraculis. x Fulg. serm. de duplici nativ. Christi. In pref.

Non pudet in Divos feles, & bruta referre?
ait Sibylla apud Theophilum f; & ut Christia-
nus Poëta g canit,

Nonnulli venerantur olus, mollesque per hortos
Numina sicca rigant.

Ægyptii scilicet, quorum nascencia in hortis nu-
mina quoque Ethnicus Poëta h irridet in Satyra:
ut non immeritò Regius Propheta i in speciem
acerbioris vindictæ imprecatus sit, ut similes Diis
suis cultores eorum efficerentur. Hæc duplex in
orbe terrarum viget impietas, duplex atheismus,
ut Philotheus k affirmat Episcopus Constanti-
nopolitanus, Deos nimirum sibi fingentium,
cultumque creatoris transferentium ad creaturas:
& eorum, qui Deum omnino negant, qui, ut
Satyricus cecinit l,

— In fortuna casibus omnia ponunt,

Et nullo credunt mundum rectore moveri,

Natura volvente vices & lucis, & anni:

Atque adeò intrepidè quæcumque altaria tangunt.

Hoc summum nefas est, & ad omnem malitiam
gradus.

Heu primæ scelerum causæ mortalibus ægris

Naturam nescire Deum. m

Quamquam affirmat Plato n magna mens Phi-
losophorum, neminem unquam, qui hanc opi-
nionem de Diis habuerit, quod non sint, in hac
sententia ad senecturem usque perseverasse.
Deum enim, inquit Paulus Orosius o, quilibet
hominum contemnere ad tempus potest, nescire
in totum non potest. Maximus Tyrius p do-
ctissimus Platoniorum: In tanta, ait Philoso-
phorum pugna, contentione, ac dissonantia,
nusquam gentium cernere est aut leges, aut ratio-
nes non in hoc saltem omnes convenire, quod u-
nus Deus Princeps, ac Pater omnium existat.
Hoc non solum fatetur Græcus, sed & Barbarus,
sed & insularum, & continentis habitator: ipsi
denique qui sapientiam abnegant. Nam quo pã-
cto rationem hominis obtinere poterit, qui
Deum negat animæ suæ parentem? est enim ho-
mo, ut Hildebertus Episcopus scribit q, animal
divinum, & quasi quodam participio Numinis
insignitum. Ossibus, & carne parentem circum-
fert, & sapit terram; ratione Deo se propin-
quum, & affinem denuntiat. Porrò brutalem

f Theoph. lib. 2. ad Antolyc. g Sedulius carm. pasch.
lib. 1. h Juven. sat. 15. i Psalm. 113. k Phil. in
laud. SS. Basilii Greg. & Chrysostomi. l Juven. sat.
13. v. 86. m Silius lib. 4. v. 794. n Plato 10. de
legibus. o Oros. in 1. lib. 6. Histor. p Maxim.
Tyrius serm. 1. q Hildebert. Epist. 56.

Atheorum impietatem, quamvis non sit hujus lo-
ci pluribus redarguere, libet eam tamen hoc
claudicante metro detestari.

METRUM II.

Ergonè quispiam sub axe colorum est,
Delius adeò, ut dicat in suo corde
Non est Deus? vel plenus improbis votis,
Orbis Monarcham, siderumque rectorem
Turpi veterno publica rei ignarum
Clausum latere in adibus poli credat?
Sicne in Deum conspirat, & minas jactat
Vilis homo, spoliū mortis, urna factoris,
Lutosa terra massa, pulveris saccus?
Ergo solutus Numinis metu infelix
Sic in diurna luce sponte caligas,
Natura apertis abnegans fidem dictis?
Videsne ut undas legibus nitens Phœbe
Temperet? ut uda comprimat Theris fluctus
Tenuis arena terminum mari ponens?
Ut semper Helles portitor, parens florum
Jussit adaquet partibus diem nocti?
Vides ut æstu torridus serus cancer,
Caprique fidus algidum statis horis
Sistant diem, solisque cursus metat
Bonant? ut errent fulgida poli flamma,
Serventque certo sædere inditas leges?
Quis voluit astrat? quis rotat vices rerum?
Quis è recondito, absditoque thesauro
Edacit Æoli juvenis insanam
Turbam, procellarumque concitat nimbos?
Quis lacte pingit liliam, quis argento
Ligustra, calidas ignibus, rosas auro?
Quis universam graminumque, florumque
Hortique, pratique decorat venustatem?
Anne reperiri vanitas potest major,
Quam mentis effranti impetu Deum summam
Temerare, & illi sceptrā denegare orbis?
An quod scelestis proroget viri pavus,
Dormire credit impius pigrum Nomen?
Sed præstat alto nos silentio Divos
Celere, luent mox impiis scelus: tuncque
Vindicta cælum absolvet: & malos perdet.

Optimè de hac re oris aurei concionator r. Non
est fundamentum, & quonam modo stat ædifi-
cium? Non est carina, & quomodo consistit na-
vigium? Non est fabricator navis, & quonam
modo navis comparata est? Non est ædifica-
tor, & quomodo domus facta est? Non est ar-
chitectus, & quis urbem condidit? Non est a-
gricola, & quomodo agri tulere manipulos?
Non est musicus, & quomodo in mundi lyra
appa-

r Chrysostom. in Psalm. 13.

apparet concentus? Non est qui provideat, & quomodo per omnia pervadit providentia? Non est auriga, & quomodo quatuor elementorum currus agitur? Non est statuarus, & quomodo homines veluti quædam statuæ in mundo facti sunt? Non est fornicis constructor, & quis tibi cœli fornicem construxit? Non est aurifex, & quis veluti discum aureum tanquam in mensa solem in cœlo posuit? Non est qui ferat lampadem, & quis tibi veluti lampadem argenteam dedit lunam in nocte? Non est qui illuminet, & quis tibi clara, & lucem præsentia dedit luminaria? Non est qui faciat solus magna lumina, & quis accensos astrorum lychnos tibi in cœlo posuit? quemadmodum dicit Propheta *s*, *Quis facit luminaria magna solus, solem ut præsit diei, & lunam ut præsit nocti.* Non est opifex, & quomodo pulchritudo creaturarum testatur creatorem? Quæcunque in mundo fiunt, aguntur, exercentur, habent qui eis præsit, eaque perficiat: & solus mundus non habet qui eum administret? Hactenus Chrysostomus. Extolle te igitur, atque erige spiritus meus, & virtute, qua à Deo mihi es inspiratus, ut verbis utar Marii Victorini Africi, agnosce Deum intelligere difficile, non tamen desperatum; nam ideò nosse se voluit, ideò mundum, & opera sua divina constituit, ut eum per ista omnia cerneremus. Scire autem quid sit Deus, hoc est vivere, hoc est esse. Quid est enim homo, inquit Bernardus, nisi quod tu ò Deus innotuisti ei? Itaque si noticia Dei causa est, ut homo aliquid sit, ignorantia facit, ut nihil sit. Quare Plato maximum esse censet nostræ divinitatis indicium, quod soli nos in terris tanquam sortis divinæ participes Deum cognoscimus, & invocamus, cultuque religioso tanquam supremum Numen colimus, & veneramur.

§ II.

Sensum Religionis hominibus innatum Dei existentiam probare. Divina laudis initium ab Angelis, imò ab ipso Deo. Unde sumi debeat Ecclesiastica Psalmodiæ origo.

I. Constat igitur, viguisse semper divini cultus aliquod studium, quamvis barbaræ gentes extra leges, moresque projectæ sacrilegis erroribus religionis candorem depravarint. Est

Psalm. 135. t. M. Victor. l. 3. adv. Arium. u. Bern. Epist. 18. x. Plato in Protagora.

autem quidam religionis sensus ita cunctis innatus, & in animo quasi insculptus, ut ex eo sumperit argumentum ad probandam Dei existentiam Sextus Empyricus Pyrrhonius: Si non sunt Dii, inquit, nec religio, quæ est scientia cultus Deorum: eorum enim, quæ non sunt, cultus esse nequit; est autem religio, ergo sunt Dii. Quædam verò naturalis propensio ad religionem, ut Themistius scribit, omnium hominum communis est; ratio tamen, & modus colendi Numinis pro cuiusque libertate diversus. Quæ cum ita sint, tantam habent divinæ laudes antiquitatem, quantam habet religio. Religio autem humanæ menti ingenita virtus cum primo parente nata ab eodem in filios, & nepotes diffusa est.

2. Verumtamen non ad solos homines spectat prima divinarum laudum exercitatio. Est aliud, quod eis debetur, sublimius initium à nobilioribus creaturis. Nam & super muros cœlestis Hierusalem constitutos custodes, qui non taceant die, ac nocte laudare nomen Domini Isaias Propheta commemorat. Seraphicos item spiritus apud eundem legimus alterna modulatione clamantes: *Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus Sabaoth, plena est omnis terra gloria ejus*. Quæ verba explicans Chrysostomus, in cœlis, ait, exercitus Angelorum Deum celebrant, in terris hominum chori easdem divinas laudes imitantur. In cœlis Seraphim hymnum ter sanctum exclamant, in terra hominum cœtus eundem modulatur. Cœlestium verò, & terrenorum communis quædam Panegyris admirabili concentu constituitur, una gratiarum actio, unum gaudium, unus lætitiæ chorus, atque concentus. Sed & ipse Dominus Angelorum, *Ubi eras*, ait ad Job, *quando ponebam fundamenta terræ? Indica mihi, si habes intelligentiam. Cum me laudarent simul astra matutina, & jubilarent omnes filii Dei.* Obstupuerunt videlicet Angeli sancti ipso rerum aspectu, cum pulchritudinem vidissent creaturarum: nam prima die divisa est lux à tenebris, Angeli scilicet boni à malis, ut Hugo Victorinus docet. Quod enim agebatur in mundo sensibili, imago erat eorum, quæ in mundo intelligibili agebantur. Existimat autem Hugo simul cum cœlo, & terra creatos fuisse Angelos. & per illam moram, qua

y. Sext. Empyricus lib. 8. adv. Mathematicos. z. Them. orat. 12. ad Jovian. Imp. a. Isai. 62: 6. b. Isai. 6: 3. c. Chrys. hom. 1. de verbis Isaiæ. d. Job 38: 4. 7. e. Hugolib. 1. de Sacramentis.